

Listina základních práv a svobod

- **ÚSTAVNÍ ÚPRAVOU PRÁV A SVOBOD**
- **HODNOTOVÁ ORIENTACE ÚSTAVNÍHO ŘÁDU ČR**
- **DEMOKRATICKÁ LEGITIMITA MOCI V ČR**
- **STANDARD LIDSKÝCH PRÁV**

- součást ústavního pořádku České republiky
(ústava v širším slova smyslu)
- nemá nadústavní sílu
- Ústavu + Listinu má jen
ČR
Francie a
Nórsko

...po roce 1989

- **ústavní zákon č. 23/1991 Sb.**, kterým se Listina uvozuje, ji vybavil v hierarchii právních předpisů nadústavním charakterem
- **§ 1 odst. 1 Ústavní zákony, jiné zákony a další právní předpisy, jejich výklad a používání musí být v souladu s Listinou základních práv a svobod**
  - od 1. 1. 1992 vylučuje aplikaci nesouladných předpisů...vrátaně Ústavy
  - (od 1991 – 1993 má LISTINA nadústavní sílu!!!)

...1992 - 1993

- při schvalování Ústavy České republiky je LISTINA **dekonstitucionalizována**

tj.

je spolu s Ústavou znovu publikována ve sbírce zákonů

(příloha **usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb. o vyhlášení LZPS jako součásti ústavního pořádku ČR, nestojí tedy jako samostatný ústavní zákon**)

Struktura listiny

- **Preambule**

- Zdůrazňuje přirozená práva člověka, práva občana a svrchovanost zákona
- Navazuje na demokratické a samosprávné tradice našich národů, právo na sebeurčení

- **6 hlav - členění dle předmětu a obsahu úpravy**

- **Hlava první – obecná ustanovení**
- **Hlava druhá - Lidská práva a základní svobody**
- **Hlava třetí – práva národnostních a etnických menšin**
- **Hlava čtvrtá – hospodářská, sociální a kulturní práva**
- **Hlava pátá – právo na soudní a jinou právní ochranu**
- **Hlava šestá – ustanovení společná**

Subjekty práv a svobod v Listině

- **všichni lidé** – práva lidská
- **občany** – práva občanská
- **některé skupiny osob (nebo **občanů**)** – tato práva slouží k vyrovnání jejich objektivními faktory založené nerovnosti (př. osoby zdravotně postižené, příslušníci národnostních menšin atd.)
- **cizinci** – práva cizinců
- **právnícké osoby nebo kolektivy (sdružení) fyzických osob** - práva kolektivní
- **všichni subjekty** – osoby fyzické i právnícké

Základní práva a svobody

- vznikaly společenským konsensem
- preambule je chápána jako přirozená práva
- nemají temporální počátek ani konec, stále existují, na rozdíl od člověka jsou věčná
- zákonodárce je člověku jen deklaruje, zaručuje
- vychází z *jusnaturalní* presumpce - jsou konkrétnímu člověku daná pouhým narozením

Hlava I.

Základní atribúty

- **čl. 1 LZPS**

- **nezadatelná** (člověk se svých práv a svobod člověk nemůže vzdát ve prospěch někoho jiného, nemůže je nikomu postoupit a nemohou být pomínuty)
- **nezcizitelná** (= nemohou být jednotlivci žádným způsobem odňaty. Jakákoliv smlouva, která by tomu odporovala, by byla nulitní)
- **nepromlčitelná** (= člověk se jich může dovolat vždy – a to i v případě, že je dlouho nevyužíval ani neuplatňoval)
- **nezrušitelná** (= žádný státní orgán je nemůže legitimně odebrat, nemohou být zrušeny žádným právním předpisem, ani žádným aktem mezinárodního práva)

Omezitelnost

- **Nejedná se však o práva neomezitelná.**
- Omezena mohou být pouze zákonem, a v mezích stanovených Listinou, přičemž musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu (čl. 4 odst. 2 a 4 LPS), a to ze dvou důvodů
  - když je to nezbytné pro výkon a ochranu jiných základních práv
  - z důvodu ochrany veřejného zájmu

Hlava II.

ZÁKLADNÍ LIDSKÁ PRÁVA A SVOBODY
POLITICKÁ PRÁVA

- **základní práva ústavně přiznaná všem FO,**

tj. každému člověku bez ohledu na jakékoli rozdíly, které mohou mezi lidmi existovat.

Jde tedy o základní práva, která **nejsou spjata s občanským statutem jednotlivcem,** ale náleží každé lidské bytosti **od jejího narození do smrti**

Lidská práva a základní svobody

- způsobilost mít práva pro každého,
- právo na život,
- nedotknutelnost osoby a jejího soukromí,
- osobní svoboda,
- zákaz nucených prací nebo služeb,
- zachování lidské důstojnosti, osobní cti dobré pověsti a ochranu jména,
- právo vlastnit majetek,
- nedotknutelnost obydlí,
- neporušitelnost listovního tajemství ani písemností a záznamů,
- svoboda pohybu a pobytu,
- svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání,
- svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby a
- svoboda projevat náboženství nebo víru

Politická práva

- svoboda projevu a právo na informace,
- petiční právo,
- právo pokojně se shromažďovat,
- právo svobodně se sdružovat,
- právo podílet se na správě veřejných věcí,
- ochrana svobodné soutěže politických sil a
- právo odporu proti odstraňování demokratického řádu, lidských práv a základních svobod

Obsah politických práv

Společným znakem politických práv a svobod je umožnit FO účast na správě věcí veřejných v celostátním i místním měřítku

- právo rozvíjet vlastní kulturu
- právo sdružovat se v národnostních sdruženích
- za splněných podmínek i práva týkající se mateřského jazyka menšiny (právo vzdělávat se v tomto jazyku, používat ho v úředním styku)

- **Musí být vykonávána osobně**

Individuální politická práva

(např. svoboda projevu, právo na informace...) i

Kolektivní politická práva

(shromažďovací a sdružovací právo)

Některá tato práva jsou dále upravena v zákonech

- *č. 85/1990 Sb. – O právu petičním*
  - Právo „obracet se na státní orgány se žádostmi, návrhy a stížnostmi ve věcech veřejného nebo jiného společného zájmu, které patří do působnosti těchto orgánů“
  - Peticí nesmí být zasahováno do výkonu soudů
  - Zákon dále upravuje petiční výbor, shromažďování podpisů, podání a vyřízení
- *č. 84/1990 Sb. – O právu shromažďovacím*
  - „Výkon tohoto práva slouží občanům k využívání svobody projevu a dalších ústavních práv a svobod, k výměně informací a názorů a k účasti na řešení veřejných a jiných společných záležitostí vyjádřením postojů a stanovisek“
    - ✦ Zákon upravuje svolání shromáždění, oprávnění a povinnosti svolavatele, působnost úřadu, přešupek proti právu shromažďovacímu
- *č. 424/1991 Sb. – O sdružování v politických stranách a v politických hnutích*
  - „Výkon tohoto práva slouží občanům k jejich účasti na politickém životě společnosti“
  - Není potřeba povolení státního orgánu

Hlava III.

PRÁVA NÁRODNOSTNÍCH A ETNICKÝCH MENŠIN

Národnostní menšiny

čl. 3/2 LZPS

„každý má právo svobodně rozhodovat o své národnosti“,

jedná se o subjektivní kategorii a může být během života měněna

- zakazuje jakékoli ovlivňování rozhodnutí o své národnosti a všechny způsoby nátlaku směřující k odnárodnování
- podpořen také trestním zákoníkem, který stanoví skutkové podstaty Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osoby (§355), Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§356)
- **Etnické menšiny** - nezávisí na volbě člověka, je považována za objektivní kategorii, etnikum je dáno objektivními znaky, nezávislými na subjektivní lidské vůli nebo přání, obykle se etnickou menšinou rozumí historicky vzniklá skupina lidí společného původu, rasového typu, jazyka a osobité duchovní a mateariální kultury
- Musíme odlišovat - např. v ČR je za etnickou menšinu považována cikánská menšina, z toho jen část se hlásí k romské národnosti

Hlava třetí – práva národnostních a etnických menšin

- příslušnost k menšině (národnostní, etnické,...) nesmí být nikomu na újmu
- občanům tvořící menšiny se zaručuje
  - právo na všestranný rozvoj, zejména
  - právo rozvíjet vlastní kulturu,
  - právo rozšiřovat a přijímat informace v jejich mateřském jazyce,
  - sdružovat se v národnostních sdruženích a
  - další práva stanovená zákonem

- *č. 273/2001 Sb. – O právech příslušníků národnostních menšin*
  - „práva příslušníků národnostních menšin a působnost ministerstev, jiných správních úřadů a orgánů územních samosprávných celků ve vztahu k nim“

Hlava IV.

HOSPODÁŘSKÁ, SOCIÁLNÍ A KULTURNÍ
PRÁVA

Princíp solidarity – sociální stát

- Přirozený princip, obrat od právního pozitivismu k přirozenoprávní koncepci → Všeobecná deklarace lidských práv (1948) - **rovnost lidí ve světě**
- Listina princip solidarity vyjadřuje v:
  - **čl. 11 odst. 3** - vlastnictví zavazuje, nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy
  - **čl. 35 odst. 3** – týká se ohledu na životní prostředí
- Princip solidarity je spojen s povinnostmi v demokratickém státě

- Sociální práva, **jsou závislá zejména na ekonomické situaci státu**
- Úroveň jejich poskytování reflektuje nejen hospodářský a sociální vývoj státu, ale i vztah státu a občana, založený na vzájemné odpovědnosti a na uznání **principu solidarity**.

Obsah

- **svoboda volby povolání**
- právo sdružovat se s jinými na ochranu svých hospodářských a sociálních zájmů (= **odbory**)
- **právo na odměnu za práci**
- **zvýšená a zvláštní ochrana při práci žen, mladistvých a zdravotně postižených**
- právo na **hmotné zabezpečení ve stáří, pracovní nezpůsobilosti a ztrátě živitele**
- **právo na ochranu zdraví a bezplatnou zdravotní péči**
- **ochrana rodičovství a rodiny** (+ stejná práva dětí narozených mimo manželství i v manželství)
- **právo na vzdělání**
- **právo přístupu ke kulturnímu bohatství**
- **právo na příznivé životní prostředí**

Pojmovy znaky sociálních práv

- **Pojmovým znakem sociálních práv je skutečnost, že nemají bezpodmínečnou povahu a je možné se jich domáhat pouze v mezích zákonů (čl. 41 odst. 1 LPS).** Toto ustanovení dává pravomoc zákonodárci stanovit konkrétní podmínky realizace sociálních práv. Zákonné provedení nesmí být v rozporu s ústavními principy, jinými slovy, příslušné zákony nesmí ústavně zaručená sociální práva popřít či anulovat. Při provádění ústavní úpravy, zakotvené v Listině, se zákonodárce musí řídit čl. 4 odst. 4 Listiny, podle kterého při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu.
- **U sociálních práv lze konstatovat, že jejich souhrnným omezením je právě skutečnost, že nejsou, na rozdíl např. od základních práv a svobod, přímo vymahatelná na základě Listiny. Jejich omezenost spočívá právě v nutnosti zákonného provedení, které je ovšem zároveň podmínkou konkrétní realizace jednotlivých práv.**
- Sociální práva, **jsou závislá zejména na ekonomické situaci státu**
- Úroveň jejich poskytování reflektuje nejen hospodářský a sociální vývoj státu, ale i vztah státu a občana, založený na vzájemné odpovědnosti a na uznání **principu solidarity.**

Hospodářská, sociální a kulturní práva

Hospodářská práva

- právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu,
- právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost,

Sociální práva

- právo svobodně se sdružovat na ochranu hospodářských a sociálních zájmů v odborových organizacích,
- právo na stávku,
- právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky,
- právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci a na zvláštní pracovní podmínky žen, mladistvých a osob zdravotně postižených,
- právo na přiměřené hmotné zajištění ve stáří a při nezpůsobilosti pracovat nebo při ztrátě živitele,
- právo na ochranu zdraví a na zdravotní péči
- ochrana rodičovství a rodiny, zvláštní ochrana dětí a mladistvých, zvláštní péče o ženy v těhotenství,

Kulturní práva

- právo na vzdělání,
- ochrana výsledků tvůrčí duševní činnosti a
- právo na příznivé životní prostředí

- *č. 123/2001 Sb. – O právu na informace o životním prostředí*
- *č. 83/1990 Sb. – O sdružování občanů*
- *č. 3/2002 Sb. – O svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností*

Ochrana životního prostředí

- **zamezit nezodpovědnému ničení živé i neživé přírody lidskou činností**

Jedná se jak o ochranu přírody, tak lidí samotných.

- Právo životního prostředí – jeho cílem je zajistit příznivý stav životního prostředí jak pro generaci současnou, tak budoucí, a také se snaží balancovat ochranu životního prostředí s ekonomickým rozvojem

Principy ochrany životního prostředí

- **princip nejvyšší hodnoty** - životní prostředí je prioritním veřejným zájmem
- **princip trvale udržitelného rozvoje** - životní prostředí je jednou ze součástí sociálního standardu
- **princip únosného zatížení** - přípustná míra zatěžování životního prostředí
- **princip odpovědnosti státu** - čl. 7 Ústavy, čl. 35 Listiny (ale jen v mezích zákona)
- **princip odpovědnosti původce** - znečišťovatel platí (škodu, náklady preventivních opatření, sankce,...)
- **princip informovanosti a účasti veřejnosti** - právo na informace, účast v řízeních, na přístup ke spravedlnosti

Hlava V.

PRÁVO NA SOUDNÍ A JINOU PRÁVNÍ OCHRANU

Právo na soudní a jinou právní ochranu

- Zásada, že každý se může domáhat svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu
- Zakotvuje některé procesní zásady činnosti soudů
- Jen soud rozhoduje o vině a trestu

Obsah

- **rovnost účastníků řízení**
- každý má právo na **veřejné projednání**, bez průtahů a v jeho přítomnosti
- **pouze zákon stanoví, co je trestným činem i trest**
- **pouze soud rozhoduje o vině a trestu**

- **Čl. 36. odst. 1**

- „Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu“

- každá FO bez omezení
- právo na soudní a jinou právní ochranu, nikoli o povinnost
- nezávislost a nestrannost soudů

Soudní ochrana spočívá v tom, že soudy způsobem pro ně specifickým řeší právní spory

- **Principy nezávislosti:**
- 1. **Osobní** - založená na zvláštním povolání soudce, zvláštnostech jeho ustavování, nesesaditelnosti, nepřeložitelnosti, profesionální životní jistoty
- 2. **Organizační** - založená na oddělenosti soudu ve všech instancích od zákonodárné a výkonné moci a zákonem stanovené příslušnosti soudce (tzv. zákonný soudce) pro určité území, typ věcí či funkci v soudní soustavě
- 3. **Funkční** - založená na tom, že jiné státní orgány nemají zákonnou přímou ani nepřímou možnost vstupovat do funkcí soudnictví, tedy ovlivňovat proces, rušit nebo jinak měnit rozhodnutí soudu (kromě amnestie) / podle V. Pavlíčka je funkční nezávislost vázaností soudů pouze a výlučně zákonem nebo mezinárodní smlouvou
- 4. **Ekonomická** - založená na dostatečné finanční nezávislosti a tudíž předpokládané finanční neovlivnitelnosti soudců
- Výkon spravedlnosti je jednou ze základních funkcí státu. Účelem je dosažení spravedlnosti a rovnosti.
- Povinnost státu tuto funkci vykonávat je založena na monopolu státu na výkon této činnosti, cílem je zamezit svévoli a nutnost zajištění kvality.

- **Čl. 36. odst. 2**

- „Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny.“

- Rozhodnutí „jiných orgánů“ (než soudů) jsou zásadně (až na výjimky) přezkoumatelná soudem
- Správní soudnictví

- **Čl. 36. odst. 3**

- „Každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem.“

- Zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem

- **Čl. 37. odst. 1**

„Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě či osobě blízké.“

- Podobné právo (avšak z Ústavy) mají i
  - členové parlamentu (čl.28 Ú) a
  - soudci ÚS

- **Čl. 37. odst. 2**
- „Každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení“
- *Tj. právo na právní pomoc*

- **Čl. 37. odst. 3**

„Všichni účastníci řízení jsou si v řízení rovni.“

- Tj. mají před soudem ***rovná práva***
(= procesní rovnost – nezávisí to na pohlaví, rase, barvě pleti, jazyku, víře a náboženství, politickém či jiném smýšlení atd...)

- **Čl. 37. odst. 4**
- „Kdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo na tlumočníka.“

- Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících - tlumočníci musejí být zapsáni v seznamu krajských soudů

- **Čl. 38. odst. 1**
- „Nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci a příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.“

- ***Právo na zákonného soudce***
- Má být dopředu stanoveno, kdo bude jakou věc rozhodovat
- Příslušnost **soudu** (místní i věcná) stanovena procesním předpisem (OSŘ, TŘ, SŘ)

- **Čl. 38. odst. 2**

- „Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem.“

- ***Audiatur et altera pars*** (budiž slyšena i druhá strana)

- ***Veřejnost*** : tzv. otevřená justice

- **Čl. 39**

„Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit“

- ***Zásada *nulla poena sine lege, nullum crimen sine lege****

- **Čl. 40. odst. 1**

- „Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.“

- **Čl. 40. odst. 2**

„Každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena.“

- ***Zásada presumpce nevinný***

- **Čl. 40. odst. 3**
- „Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby, a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoli ho podle zákona mít musí, bude mu stanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce.“
- **Tj. *právo na obhajobu***
- Ex offio - výraz pro obhájce, který byl obviněnému ustanoven z úřední povinnosti

- **Čl. 40. odst. 4**

„Obviněný má právo odepřít výpověď; tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.“

- Tj. *právo odepřít výpověď*

- **Čl. 40. odst. 5**

„Nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby. Tato zásada nevylučuje uplatnění mimořádných opravných prostředků v souladu se zákonem.“

- **Zásady**

- *res iudicata,*
- *ne bis in idem re*

- **Čl. 40. odst. 6**

„Trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější.“

- ***Zákaz retroaktivity***

Hlava VI.

Ustanovení společná

- Obsahuje některé výkladové a procesní přístupy k ustanovením LZPS
- Právo azylu pro pronásledované cizince

Prostředky ochrany základních práv a svobod

- **čl. 36 odst. 1 Listiny**

„Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.“

- základním prostředkem ochrany práv a svobod
  - **obecné soudy, správní soudnictví**
  - až poté ústavní stížnost k **Ústavnímu soudu**
  - **mezinárodní soudnictví**
  - Veřejný ochránce práv (ombudsman)
  - Úřad na ochranu osobních údajů (ÚOOÚ)

KONEC

